

ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

УДК 343.18

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-3>

Городецька Марина Сергіївна

доктор юридичних наук, доцент

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

ЩОДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПРЕДМЕТА ВІДАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Статтю присвячено дослідженню процесуальної правоздатності суб'єктів кримінального провадження на підставі їх відокремленого предмета відання. Приділено увагу визначенню функціональних сторін та функціональних еквівалентів у кримінальному процесі. Установлено, що на рівні функціонального предмета відання між суб'єктами однієї функціональної сторони розподіляється за темпоральними межами не лише предмет відання, а й повноваження. Визначено, що на рівні розподілу функціонального предмета відання відбувається процесуальна організація шляхом визначення в межах здійснення однієї кримінальної процесуальної функції окремих предметів відання та повноважень. Зазначено, що це створює певні кримінальні процесуальні компетенції, що надає підстави для запровадження конкретних державних органів – суб'єктів кримінального судочинства, які виконують однакову кримінальну процесуальну функцію. Зроблено висновок, що в контексті ієрархії державних органів можна вести мову про презумпцію вищої кваліфікації суб'єкта, що перебуває на вищому щаблі службової ієрархії. Тому у внутрішньовідомчому розподілі предмета відання також спрацьовує правило щодо забезпечення більшої відповідальності держави у вигляді більш «відповідального», тобто більш кваліфікованого суб'єкта.

Ключові слова: предмет відання, учасники кримінального провадження, суб'єкти кримінального процесу, кримінальне провадження, досудове розслідування, судовий розгляд, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, права людини.

Постановка проблеми. Ефективність кримінального процесу насамперед оцінюється за рівнем забезпечення прав учасників, які залучаються до провадження, та залежить від ефективної діяльності суб'єктів, що ведуть кримінальний процес. Останні, як уповноважені державою особи на здійснення кримінальної процесуальної діяльності, наділені певною сферою діяльності та повноваженнями, за рахунок застосування яких вони можуть впливати на реалізацію прав учасників кримінального процесу. Правильне визначення як кримінальних процесуальних повноважень, так і кримінального процесуального предмета відання є передумовою ефективно організації кримінальних процесуальних відносин та в кінцевому рахунку забезпечення справедливого судового розгляду. Тому дослідження окремих питань розмежування предмета відання в кримінальному процесі є важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Окремі питання щодо розмежування предмета відання, підслідності, підсудності в кримінальному процесі досліджувалися

в роботах таких учених-процесуалістів, як І. В. Басиста, Н. Р. Бобечко, В. В. Вапнярчук, Н. В. Глинська, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, О. Ю. Татаров, І. А. Тітко, В. М. Тертишник, О. Г. Шило та інші. Водночас окремі аспекти дослідження кримінального процесуального предмета відання залишилися без уваги.

Мета статті – дослідити окремі питання розмежування предмета відання в кримінальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Учений М. І. Пашковський зазначає: «Юрисдикція держави стосовно вчинених злочинів ґрунтується на кримінальній юрисдикції – повноваженні держави встановлювати кримінально-правові заборони і карати винних осіб (вказані повноваження держави можемо виразити як потенцію діяльності, яка можлива лише за умови організації відповідних органів юстиції і наділення їх необхідними владними повноваженнями, з одного боку, та встановлення матеріально-правових приписів і процедурних норм щодо їх захисту – з іншого), і реалізується через

кримінально-процесуальну юрисдикцію – сукупність повноважень держави в особі її органів з розслідування факту суспільно небезпечної дії, встановлення й переслідування винної особи, вирішення кримінально-публічного позову по суті» [1, с. 337].

Цікавим є осмислення юрисдикції держави як потенції для діяльності відповідних державних органів, які мають бути наділені владними повноваженнями в межах визначеної процедури (процесу). З огляду на наше дослідження, можемо зазначити, що таку потенцію діяльності становить саме окреслений предмет відання в кримінальному процесі. На додаток до «потенційного» предмета відання, який є приводом до створення державних органів, указані уповноважені органи мають бути наділені відповідними кримінальними процесуальними повноваженнями. У поєднанні з виконуваною кримінально процесуальною функцією саме так і створюється кримінальна процесуальна компетенція суб'єкта, що веде кримінальний процес. Це є підставою для діяльності в межах кримінального процесу створеного державного органу.

Перший етап реалізації функціонального призначення предмета відання щодо забезпечення процесуальної правоздатності органів кримінального судочинства полягає в тому, що наявність певного предмета відання стає підставою діяльності суб'єкта провадження. Установлення окремої сукупності публічних справ, на які потрібно здійснити певний вплив, є підставою для створення державного органу, введення суб'єкта для опрацювання певної сфери публічних справ із метою виконання функції з використанням законних повноважень.

Відповідно, відсутність визначеного в законі кримінального процесуального предмета відання щодо конкретного органу позбавляє його процесуальної правоздатності. Зазначену обставину не завжди враховує законодавець, ставлячись не досить уважно до правового регулювання діяльності державних органів (особливо під час внесення змін до законодавства). У контексті досліджуваного питання доцільно згадати як приклад реформи органів внутрішніх справ та органів податкової міліції у 2015 році.

На рівні функціонального предмета відання між суб'єктами однієї функціональної сторони розподіляється за темпоральними межами не лише предмет відання, а й повноваження. Тож можна зазначити, що відокремлення предметів відання та повноважень у межах виконання однієї функції створює кримінальні процесуальні компетенції суб'єктів однієї функціональної сторони.

Усі органи, які здійснюють одну й ту ж функцію, є органами «функціональними еквівалентами», тобто можуть замінювати одне одного. Функціональним еквівалентом компетенції слідчого може бути компетенція дізнавача та прокурора. Здійснюючи одну кримінально-процесуальну функцію, вони можуть замінити в системі одне одного.

Посади дізнавача та слідчого просто «з'єднуються» в одну посадову особу, яка веде досудове розслідування, але в різних процесуальних формах. Щодо прокурора, то він також може замінити слідчого та здійснювати розслідування, а потім результати такого розслідування надавати до суду, виступаючи як державний обвинувач.

Так само органи правосуддя є між собою функціональними еквівалентами. Предмет відання та повноваження слідчого судді може бути покладено на виконання судді місцевого суду (як, між іншим, це й було до

введення посади слідчого судді), або ж предмет відання та повноваження, наприклад, судді апеляційного суду може бути покладено також на суддю місцевого суду. Тобто процесуальна організація органів правосуддя, звісно, направлена на забезпечення раціональної та ефективної діяльності. Проте за необхідності вказані органи можуть замінювати в системі одне одного.

Органи, об'єднані виконанням єдиної мети, здійсненням однакової кримінальної процесуальної функції, поділяють за повноваженнями та предметом відання. Водночас первинним є предмет відання, оскільки вже щодо нього встановлюються повноваження з огляду на те, якими засобами доцільно опрацювати цю частину предмета відання, щоб досягти поставленої мети, а саме: перетворити наданий предмет відання в кінцевий продукт та виконати свою кримінальну процесуальну функцію.

Варто зауважити, що на рівні розподілу функціонального предмета відання відбувається процесуальна організація шляхом визначення в межах здійснення однієї кримінальної процесуальної функції окремих предметів відання та повноважень. Це створює певні кримінальні процесуальні компетенції, що надає підстави для запровадження конкретних державних органів – суб'єктів кримінального судочинства, які виконують однакову кримінальну процесуальну функцію.

Окреслення лише специфічного предмета відання (без відокремлення низки специфічних повноважень) не є достатнім для створення конкретного державного органу – суб'єкта кримінального процесу. Визначення специфічного предмета відання є підставою для подальшого *організаційно-технічного поділу* (на відміну від організаційно-процесуального) однорідних суб'єктів, тобто застосування спеціалізації між, наприклад, слідчими (розподіл підслідності між слідчими різних відомств, або внутрішньовідомчий розподіл), прокурорами, суддями тощо [2, с. 140–141].

У контексті цього твердження маємо зазначити, що, на нашу думку, недоцільним є запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві нових суб'єктів кримінального процесу – дізнавача та керівника органу дізнання, які є лише окремим випадком внутрішньої спеціалізації таких суб'єктів, як слідчий та керівник органу досудового розслідування відповідно.

Закон передбачає розподіл суб'єктів провадження щодо кримінальних проступків та злочинів. Так, відповідно до ст. 38 КПК України, досудове розслідування кримінальних проступків у встановлених законом випадках здійснюють підрозділи дізнання або вповноважені особи інших підрозділів відповідних відомств, які містять у своєму складі органи досудового розслідування [3]. Водночас досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється у спрощеній формі розслідування – у формі дізнання.

Отже, для розслідування кримінальних проступків законодавець передбачив суб'єкта нижчого компетенційного рівня, що цілком логічно. Дійсно, основним критерієм розподілу кримінального проступку та злочину є тяжкість вчиненого діяння, яке фактично вимірюється санкціями статей КК України – розміром покарання. Отже, притягуючи особу до «більшої» відповідальності, держава в особі своїх органів і сама несе «умовно» більшу відповідальність за здійснюване провадження. Така відповідальність держави проявляється в забезпеченні особі гарантій відповідного рівня, які проявляються в залученні до розслідування більш кваліфікованого суб'єкта. Представники слідчих під-

розділів, як більш кваліфіковані фахівці, розслідують злочини, які є більш тяжкими відносно кримінальних проступків, щодо яких здійснюють дізнання підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України.

Проте це не єдиний розподіл предмета відання в кримінальному процесі за ступенем тяжкості кримінальних правопорушень. Провадження щодо більш тяжких злочинів можуть належати до резонансних або особливо складних. Через це провадження з урахуванням ступеня тяжкості можуть бути передані для розслідування слідчим підрозділам вищого ієрархічного рівня.

Як правильно зазначає І. А. Тітко, суворість санкцій за тяжкі злочини зобов'язує державу більш пильно ставитися до належної реалізації інтересів підозрюваного (обвинуваченого), що в окремих випадках потребує заміни приватних начал на публічноправові механізми. Також автор влучно зауважив, що суворість можливого покарання за тяжкий злочин спонукає правопорушника до активних і рішучих дій щодо ухилення від кримінальної відповідальності, протистояти яким належним чином здатна держава, але не потерпіль [4, с. 126–127]. За таких умов держава має уважніше ставитися до кваліфікації суб'єкта, який веде кримінальне провадження. З боку державних органів забезпечується диференціація суб'єктів стосовно здійснення судочинства за кримінальними правопорушеннями, які належать до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів (наприклад, спеціалізовані відділення органів досудового розслідування, органи розслідування вищого інстанційного рівня, колегіальний склад суду під час судового розгляду).

У контексті ієрархії державних органів можна вести мову про презумпцію вищої кваліфікації суб'єкта, що перебуває на вищому щаблі службової ієрархії. Тому у внутрішньовідомчому розподілі предмета відання також спрацює правило щодо забезпечення більшої відповідальності держави у вигляді більш «відповідального», тобто більш кваліфікованого суб'єкта.

Отже, ступінь тяжкості кримінального правопорушення може бути чинником внутрішньовідомчого розподілу предмета відання між більш кваліфікованими та менш кваліфікованими суб'єктами.

Ураховуючи зарубіжний досвід, допустити менш кваліфікованого суб'єкта до розслідування можна на початковому етапі розслідування з метою забезпечення оперативності реагування. В англосаксонській системі кримінального

процесу нашому вітчизняному суб'єкту «слідчий» відповідає посадова особа «детектив», але слідство за вчиненим злочином може виконувати спочатку, наприклад, патрульний офіцер. Тобто до розслідування кримінальної справи може долучатися не тільки детектив. Тому визначення в англійській мові «investigator» (далі – інвестигейтор) відповідає нашому визначенню і слідчого, і оперуповноваженого карного розшуку, і патрульного. Адже всі посадові особи, які виконують дії щодо збирання доказів у справі, є інвестигейторами. А от посаді вітчизняного слідчого відповідає посада детектива. Сучасний кримінальний процес у США починається зі стадії розслідування. Коли злочин учинено, про нього переважно повідомляють поліції. Як правило, офіцер, що патрулює, здійснює розслідування відразу, негайно, так би мовити «по гарячих слідах». Збираються всі докази, які можливо зібрати, а потім за справу береться детектив. Затримання злочинців рідко трапляється на місці злочину. Затримання окремих з них провадиться лише після детального розслідування. У таких випадках слідчий-інвестигейтор для арешту бере ордер у магістратському суді або в іншій судовій установі, що є підставою для здійснення затримання поліцією [5].

Цей приклад ілюструє, що суб'єкти нижчої кваліфікації можуть допускатися до провадження на початковому етапі у зв'язку з нечіткістю визначення на цьому етапі предмета відання, а також у зв'язку з необхідністю забезпечення оперативності реагування.

З огляду на проведене дослідження, **можна зробити висновки:**

1. Окреслення лише специфічного предмета відання (без відокремлення низки специфічних повноважень) не є достатнім для створення конкретного державного органу – суб'єкта кримінального процесу. Визначення специфічного предмета відання є підставою для подальшого *організаційно-технічного поділу* (на відміну від організаційно-процесуального) однорідних суб'єктів, тобто застосування спеціалізації між, наприклад, слідчими (розподіл підслідності між слідчими різних відомств, або внутрішньовідомчий розподіл), прокурорами, суддями тощо.

2. На початковому етапі розслідування можна допустити здійснення розслідування іншими представниками правоохоронного органу (наприклад, оперуповноваженим або поліцейським патрульної поліції) у зв'язку з невизначеністю предмета відання, а також у зв'язку з необхідністю забезпечення оперативності реагування.

Перспективи подальших досліджень можливі в напрямі дослідження співвідношення темпоральних та територіальних меж предмета відання в кримінальному процесі.

Список використаних джерел

1. Пашковський М. І. Окремі аспекти регламентації інституту юрисдикції в міжнародному праві: *матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.)*. Т. 1. Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2012. С. 336–338.
2. Городецька М. С. Предмет відання у кримінальному процесі: дис...д-ра юрид. наук. 12.00.09. Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2023. 532 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.04.2022).
4. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2015. 448 с.
5. Frank Schmalleger. American criminal justice: the process. *Criminal justice today*. Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, New Jersey. U.S.A. 2005. 19–341 p.

References

1. Pashkovskyi M. I. Okremi aspekty rehlementatsii instytutu yurydyktsii v mizhnarodnomu pravi [Certain aspects of the regulation of the institution of jurisdiction in international law] : mater. Mizhnar. nauk. konf. prof.-vykl. skladu (Odesa, 20–21 kvitnia 2012 r.). T. 1. Natsion. un-t «Odeska yurydychna akademiia». Odesa : Feniks, 2012. s. 336–338 [in Ukrainian].

2. Horodetska M.S. Predmet vidannia u kryminalnomu protsesi [The subject of testimony in criminal proceedings]: dys.... d-ra yuryd. nauk. 12.00.09. Donetskyi derzh. un-t vnutr. sprav. Kropyvnytskyi, 2023. 532 s. [in Ukrainian].
3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 kvit. 2012 r. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennia: 21.04.2022) [in Ukrainian].
4. Titko I. A. Normatyvne zabezpechennia ta praktyka realizatsii pryvatnoho interesu v kryminalnomu protsesi Ukrainy [Normative provision and practice of realization of private interest in the criminal process of Ukraine] : monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2015. 448 s. [in Ukrainian].
5. Frank Schmallegger. American criminal justice: the process. *Criminal justice today*. Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, New Jersey. U.S.A. 2005. 19–341 p. [in English].

Horodetska Maryna,

Doctor of Science of Law, Associate Professor
(Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute
of Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

**REGARDING THE QUESTION OF DEFINING THE SUBJECT
OF THE STATEMENT IN A CRIMINAL PROCEEDING**

The article is devoted to the investigation of the procedural legal capacity of the subjects of criminal proceedings on the basis of their separate subject matter. Attention is paid to the definition of functional parties and functional equivalents in the criminal process. It has been established that at the level of the functional subject of giving between the subjects of one functional party, not only the subject of giving, but also the authority is distributed across temporal boundaries.

It was concluded that bodies united by the fulfillment of a single goal, the implementation of the same criminal procedural function, are divided according to the powers and the subject of the assignment. At the same time, the subject of knowledge is primary, since powers are already established in relation to it in view of what means it is appropriate to process this part of the subject of knowledge in order to achieve the set goal, namely: to transform the provided subject of knowledge into a final product and fulfill its criminal procedural function.

It was determined that at the level of distribution of the functional subject of knowledge, procedural organization takes place by defining individual subjects of knowledge and powers within the scope of the implementation of one criminal procedural function. It is noted that this creates certain criminal procedural competences, which provides grounds for the introduction of specific state bodies – subjects of criminal justice, which perform the same criminal procedural function. It was concluded that in the context of the hierarchy of state bodies, it is possible to talk about the presumption of higher qualification of the subject at the highest level of the service hierarchy.

Therefore, in the intra-departmental distribution of the subject of knowledge, the rule of ensuring greater responsibility of the state in the form of a more “responsible”, i.e. more qualified, subject also works. It was determined that the degree of severity of the criminal offense may be a factor in the intra-departmental distribution of the subject of the assignment between more qualified and less qualified subjects.

Key words: *subject of testimony, participants in criminal proceedings, subjects of criminal proceedings, criminal proceedings, pre-trial investigation, trial, criminal responsibility, criminal offense, human rights.*